

ČESKÉ VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V PRAZE

TEZE K DISERTAČNÍ PRÁCI

České vysoké učení technické v Praze
Fakulta biomedicínského inženýrství
Katedra zdravotnických oborů a
ochrany obyvatelstva

Mgr. Tibor A. Brečka, MBA, LL.M.

TYPOLOGIE VAROVNÝCH SIGNÁLŮ AGRESE VE ŠKOLÁCH

Typology of warning signs of aggression in schools

Doktorský studijní program: Civilní nouzová připravenost

Teze disertace k získání akademického titulu "doktor", ve zkratce "Ph.D."

Praha, 2024, květen

Disertační práce byla vypracována v prezenční/distanční/**kombinované***

formě doktorského studia na katedře (*název*) Fakulty biomedicínského inženýrství ČVUT v Praze.

Uchazeč: Mgr. Tibor A. Brečka, MBA, LL.M.

KZOOO FBMI ČVUT

Sportovců 2311 272 01 Kladno

Školitel: doc. PhDr. Ludmila Čírtková, CSc., dr. h.c.

KZOOO

Fakulta biomedicínského inženýrství

Sportovců 2311, 272 01 Kladno

Školitel-specialista: (uvést, pokud byl jmenován)

pracoviště (katedra, ..., ústav AV ČR aj.)

adresa

Oponenti:

.....

.....

Teze byly rozeslány dne:

Obhajoba disertace se koná dne v.....hod. před komisí pro obhajobu disertační práce ve studijním oboru (*název*) v místnosti č Fakulty biomedicínského inženýrství ČVUT v Praze.

S disertací je možno se seznámit na děkanátu Fakulty biomedicínského inženýrství ČVUT v Praze, na oddělení pro vědu, výzkum a zahraniční styky, nám. Sítná 3105 272 01 Kladno 2.

(*jméno*)

předseda komise pro obhajobu disertační práce
ve studijním oboru

název

Fakulta biomedicínského inženýrství ČVUT,
nám. Sítná 3105 272 01 Kladno 2

* nehodící se vynechá

1. SOUČASNÝ STAV PROBLEMATIKY

2. CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE

3. METODY ZPRACOVÁNÍ

4. VÝSLEDKY

5. ZÁVĚR

Seznam v tezích použité literatury

Seznam prací disertanta vztahujících se k disertaci

Ohlasy / Bez ohlasů a recenzí

SUMMARY

RESUMÉ

1 SOUČASNÝ STAV PROBLEMATIKY

Varovné signály jsou změny na behaviorální, fyziologické a komunikační rovině, které předcházejí a předznamenávají blížící se incident. Jedná se o jevy a chování, které předchází nějaké mimořádné události či útoku a jejichž včasné zaznamenání může útok minimalizovat či úplně odvrátit. Téma varovných signálů ve školním prostředí se dotýká problematiky zjistitelnosti a předvídatelnosti mimořádných událostí (např. aktivní střelec) a sociálně patologických jevů (např. šikana) ve školských zařízeních. Aby bylo možné definovat a pochopit příčiny, vznik a fungování varovných signálů, je nutné nejprve definovat celou řadu pojmů, která se termínem varovné signály souvisí.

Disertační práce přináší teoretický popis a vysvětlení varovných signálů ve školním prostředí ve světle současného stavu poznání, stejně tak i dalších relevantních faktorů, které s tématem souvisí, jako je normalita, agrese a agresivita, problematika motivace a emocí a s nimi související kriminologické teorie a teorie motivace páčání trestné činnosti. Důraz je kladen na vysvětlení problematiky procesu vnímání, interpretace a vyhodnocování varovných signálů. Je reflektována i problematika nejen varovných signálů, ale i spouštěčů a rizikových faktorů. Práce se také věnuje problematice komunikace tématu bezpečnosti a komunikace s žáky v rámci mimořádných událostí a také otázkám vhodného chování při útoku tzv. aktivního střelce, kde je uvedena mj. i analýza komparace přístupů USB a ALICE (Brečka, et al., 2022b).

Vznik a příčiny varovných signálů

Jak již bylo uvedeno, varovné signály jsou změny na behaviorální, fyziologické a komunikační rovině, které předcházejí a předznamenávají blížící se incident. Co je příčinou těchto změn tedy co stojí za vznikem varovných signálů?

Jelikož se jedná o změně v behaviorální a fyziologické rovině (a v rovině komunikace, ale tu lze chápat jako součást roviny behaviorální), je nasnadě, že klíčem je termín emoce. Neboť jsou to právě emoce, která se projevují na 3 hlavních rovinách: rovině fyziologické, intrapsychické a behaviorální. Varovné signály jsou de facto vnějšně pozorovatelnou manifestací vnitřní změny jedince, která je

doprovázena emocemi. A podobně jako nonverbální komunikace i varovné signály mají zdroj v emocích, resp. jejich manifestaci zejména na fyziologické a behaviorální úrovni.

Jsou to akutní, dynamické, a zvláště toxické změny v obrázcích chování, které mohou pomoci strukturovat profesionální posudek, že jedinec, který vyvolává obavy, nyní představuje hrozbu – ať už byla nebo nebyla identifikována skutečná cílová osoba (J. Reid Meloy et al., 2011).

Aby bylo možné lépe pochopit problematiku varovných signálů, je nutné porozumět i problematice vzniku fenoménů, před kterými varují, tedy incidentů. Pro účely této práce se pod tímto pojmem skrývá široká paleta obecně řečeno sociálně patologických jevů, avšak zaměření je zejména na různé formy agresivních incidentů. Poznatky se však dají abstrahovat a použít i pro jiné, nejen s agresí spojené sociálně patologické jevy.

Faktory varovných signálů

Faktory varovných signálů jsem vlastnosti varovných signálů, pod kterých je možno varovných varovné signály dělit a popsat. Prvním z nich je intenzita varovného signálu. Intenzita pramení z jak z dané emoce, která je výsledkem míry neuspokojení či přespokojení potřeby tak také i s mírou vážnosti rozhodnutí po vykonání dané akce. Čím intenzivnější, silnější varovný signál, tím je jednodušší jej zaznamenat a správně interpretovat, avšak také platí, že čím intenzivnější varovný signál, tím kratší doba do konkrétního incidentu, tedy času t_0 . A samozřejmě naopak, čím méně intenzivnější, slabší varovný signál, tím obtížnější je jeho vnímání a případně následná interpretace, tím ale také větší doba do onoho času t_0 , tedy pokud předpokládáme lineární průběh incidentu. Čas na reakci tedy bývá nepřímo úměrný intenzitě varovného signálu.

Dalším faktorem je ony již výše naznačená časovost, tedy jak dlouho před časem t_0 se signál objeví. Toto je samozřejmě s určitostí možné určit bohužel až po události, protože před ní nelze konkrétně stanovit čas t_0 . Časovost, nebo také časové dimenze varovných signálů však nezahrnuje jen výskyt v nějaké době t_x , ale také frekvenci výskytu. Čím častěji a déle se daný konkrétní varovný signál objevuje, tím větší

riziko vzniku nějakého incidentu. Problém je u afektivní agrese, kde dochází k velmi vážné a silné změně neplánovaně a během velmi krátké doby, tedy několik málo vteřin. I tam se objevují varovné signály, avšak je zde jen velmi krátká doba na jejich zaznamenání, vyhodnocení a zejména pak na vhodnou intervenci, která by minimalizovala či dokonce eliminovala riziko incidentu. Dwyer rozlišuje včasné a bezprostřední varovné signály (Dwyer, 1998), je však důležité čas vnímat jako kontinuum a také přihlédnout k dalším faktorům varovných signálů.

S časovostí souvisí i tzv. koincidence varovných signálů. Incidentu zpravidla nepředchází jeden, ale celá řada různých varovných signálů. Čím více různých varovných signálů se objeví ve sledované době, tím větší riziko vzniku incidentu. Některé varovné signály nemusejí být sami o buď varovným signálem vůbec anebo jsou jen velmi těžko správně interpretovatelné, avšak souběh několik podobných varovných signálů za sledované období již může být známkou zvyšujícího se rizika. Varovné signály dále můžeme dělit na osobnostní a situační, podobně jako je tomu u viktimogenních faktorů (Čírtková, 2014). Toto dělení a tento pohled navíc zaplňuje pomyslnou mezeru, resp. nahrazuje velmi krátký čas na vnímání varovných signálů v rámci afektivního jednání, neboť dávají možnost predikce samotného afektivního jednání, ale nejen jeho. Osobnostní varovné signály již dle názvu souvisí a vycházejí z dané konkrétní osobnosti. Jedná se tedy o faktory jako je například věk, pohlaví, osobnostní charakteristiky, psychopatologie, jazyková vybavenost, osobní historie, etc... Situační oproti tomu jsou spjaté s danou konkrétní situací, jejím charakterem a obsahem, místem a časem konání, etc...

Problematika vnímání, interpretace a vyhodnocení varovných signálů

Proč (některé) varovné signály nevnímáme? Existuje celá řada faktorů, které toto ovlivňují. Zde zmíníme ty hlavní. Prvním faktorem jsou samotné fyziologické limity našeho vnímání, našich receptorů. S tím souvisí i limitní kapacita našeho vědomí a paměti, tedy jinými slovy, není v lidských možnostech vnímat vše, co se kolem nás odehrává. Dalším důvodem je, že lidské vnímání je selektivní a subjektivní, což vede k tomu, že vnímáme vždy jen část toho, co nás obklopuje. A to buď na základě toho, že daná je věc je pro nás důležitá, což souvisí zejména s mírou neuspokojení či

naopak přeuspokojení potřeb, ale i našimi vášněmi, profesí, etc... či toho, že my sami ji vědomě chceme vnímat. V neposlední řadě hraje při vnímání varovných signálů svou roli i teorie figury a pozadí, tedy že ve chvíli, kdy zaměříme svou pozornost na jednu věc, se ta věc stává figurou a ostatní jaksi lehce zapadá do pozadí, tedy není tomu věnována pozornost. Dále do hry vstupuje samozřejmě i aktuální fyzické a psychické nastavení, fenomény jako únava, stres etc.. významným způsobem ztěžují proces vnímání. Samozřejmě je vnímání ovlivněno i věkem, strukturou osobnosti, minulými zkušenostmi etc...

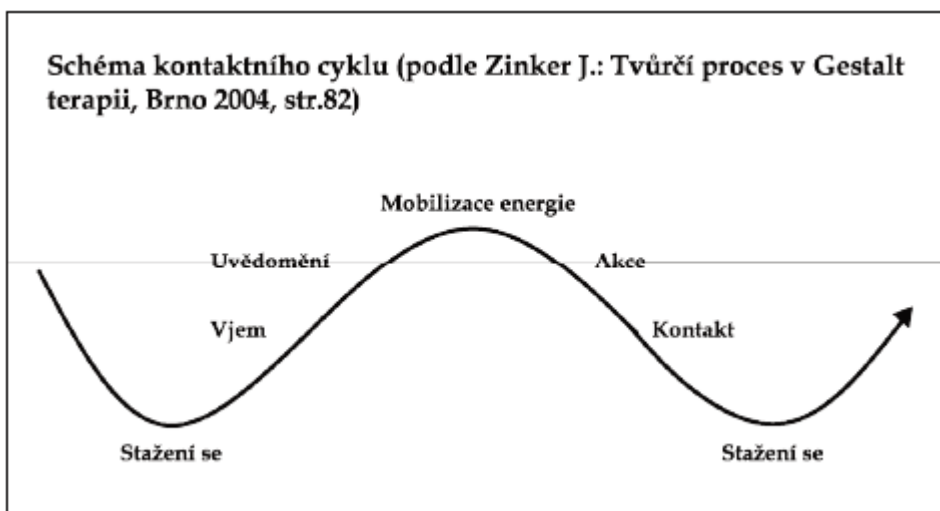
Samotné vnímání není u varovných signálů jediným problémem. Pokud je totiž varovný signál zaznamenán, následuje druhý krok, racionální uchopení vjemu, jeho interpretace. Dalo by se říci, že tento proces je subjektivním zpracováním objektivní reality, tedy naší verzi daného, které se více či méně liší od objektivní pravdy. Každý z nás vnímá svět na základě vlastní struktury, systému, který si vytvořil. To samo o sobě dost ovlivňuje, jak a co vnímáme a jak vnímané interpretujeme. V případech nejasnosti, kdy nevíme přesně, jak máme daný vjem interpretovat, se přikláníme k takové interpretaci, která je ve shodě s naším obecným viděním světa, a také k takové, která po nás zpravidla nevyžaduje další následnou činnost.

Vysvětlení pro to, jak interpretujeme vnímané, je nutné hledat jak ve vědomé, tak v nevědomé rovině. Navíc je nutné zmínit termín kognitivní disonance, tedy situaci, kdy dochází k rozporu mezi tím, co vím a chci vědět a zastávat, a novou informací, která nezapadá či přímo destruuje dosavadní koncept. Při kognitivní disonanci sice víme, co daný varovný signál znamená, ale tím se dostáváme do rozporu s vlastním dosavadním konceptem, představou, postojem. V rámci toho fenoménu také dochází k potlačení takovéto informace, aby nebyl narušen dosavadní obraz. Kognitivní disonance tedy často vede k tzv. fetišistickému popření (Kristeva, 1982; Žižek 2015), které lze jednoduše popsat větou: „Já vím, že vím, ale nechci vědět, a proto nevím.“

Další fenomén, který se podepisuje na tom, jak (ne)vnímáme varovné signály, je tzv. „bystander effect“, tedy efekt nepomáhajícího přistojícího, který je však dostatečně popsán na jiném místě (Čírtková, 2000). Zde jen poukážme zejména na problematiku počtu lidí, kteří varovný signál mohli zaznamenat (čím více, tím menší pravděpodobnost akce), či zřejmost naléhavosti či jasnost varovného signálu (čím

méně jasný, tím více interpretačních možností).

Nakonec zmiňme ještě problematiku samotného rozhodnutí se, jak zareagovat i v případě, že varovný signál byl zaznamenán, a dokonce i správně vyhodnocen. Jak v této situaci, tak i v případě již zmíněné kognitivní disonance dochází k prodloužení reakčního času (viz mj. Böhm, Brečka, 2013). Navíc, i když dojde ke správné interpretaci, je velice důležité vědět, jak se rozhodnout. V případě nejasnosti či více možností, pro které se mohu rozhodnout, se opět prodlužuje reakční čas, a navíc vzrůstá pravděpodobnost, že negativní emoční doprovod celé situace výstí i v tendenci celou situaci opustit, tedy jinými slovy ze situace unikneme pomocí některého z obranných mechanismů našeho ega (Freud, 2006), např. racionalizací. Zajímavý pohled na naše vnímání, interpretace a dalšího jednání nám může přinést tzv. kontaktní cyklus (Brečka, 2009). Kontaktní cyklus je jedním z teoretických východisek Gestalt terapie (viz obr. 6).

Obr 6 v DP. Kontaktní cyklus (Zinker, 2004)

Jednoduše jej lze popsat jako cyklus závislosti mezi organismem a prostředím. Lze ho také nazvat cyklem vzniku a zániku Gestaltu či cyklem uvědomění. Zinker ho popisuje těmito fázemi: 1. vjem, 2. uvědomění, 3. vzrušení (mobilizace energie), 4. akce, 5. kontakt, 6. stažení se. Stejně jako na sebe navazují fáze kontaktního cyklu, tak na sebe navzájem navazují celé kontaktní celky – Gestalty (Zinker, 2004). Pokud se někde tento řetěz přeruší, nastává problém. Pak je nutné přijít na to, kde se řetěz

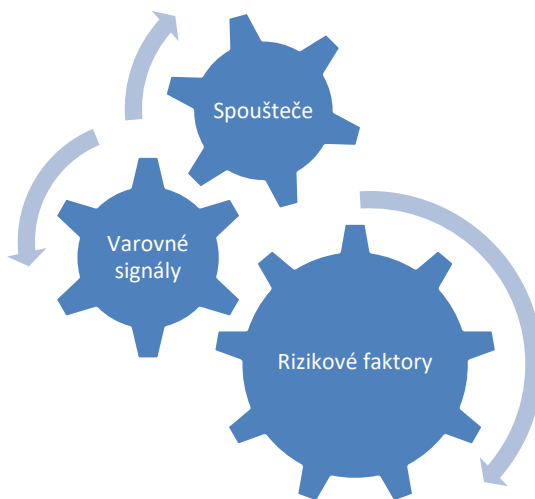
přerušil, a na tomto základě pak hledat řešení. Podobný cyklus je možné vnímat i u vnímání, interpretace a vyhodnocení varovných signálů.

V neposlední řadě je nutno v rámci diskurzu problematiky vyhodnocování varovných signálů zmínit i hlubší aspekt, kterým je důvěra v systém. Nežřídkou se stane, že i přesto, že je varovný signál zavnímán, interpretován a vyhodnocen, stejně nedojde na předání informace na klíčová místa (vedení školy, Police České republiky, Orgán sociálně právní ochrany dětí, etc...). Hlavním důvodem v těchto případech bývá nedůvěra v efektivní zásah ze strany daných institucí a obava z toho, že škody tímto aktem budou větší než škody, kterým tímto konáním mělo být zamezeno. Tento problém je v pravdě hluboký, interdisciplinární a celospolečenský, a i přes jeho složitost a komplexnost je jej třeba tematizovat a zpracovávat. Strach a nejistota je tedy další velkou komplikací (Brečka et al., 2024)

Varovné signály, rizikové faktory a spouštěče

Varovné signály a rizikové faktory jsou velmi úzce propojené termíny. Varovné signály jsou projevy konkrétního chování zejména na behaviorální a fyziologické rovině. Rizikové faktory jsou faktory, které jsou sami o sobě hrozbou a zároveň zvyšují pravděpodobnost vzniku rizika. Mnohdy je těžké najít pomyslnou hranici toho, zda se daný fenomén blíží spíše do kategorie varovných signálů či naopak spadá pod rizikové faktory. Vhodným nástrojem pro rozlišování je časová dimenze jevu, tedy zda jev probíhá a jeho samotná délka je spíše kratší, pak lze hovořit spíše o varovném signálu anebo zda jev již proběhl v minulosti či je naopak dlouhodobý a kontinuální. Spouštěč (trigger) je další termín, který je používán v odborné literatuře k tomuto tématu (Sinai, 2016). V psychologickém a sociálním kontextu se slovo "trigger" často používá k označení spouštěče nebo vyvolávací události, která může způsobit nebo vyvolat určitou reakci nebo situaci, zejména v oblasti posttraumatické stresové poruchy (PTSD) (MKN-10 kód: F43.1; WHO 2016), (DSM-5, kód: 309.81, APA 2013). V této souvislosti se používá k popsání události nebo faktoru, který může být katalyzátorem pro jednotlivce, který se rozhodne provést útok s použitím střelné zbraně. Například, něco může být označeno jako "trigger" pro aktivního střelce, pokud to vyvolá nebo způsobí, že se rozhodne spáchat násilný čin. "Trigger"

v této souvislosti může být komplexní kombinací faktorů, včetně psychických problémů, sociální izolace, traumatických událostí nebo extremistických názorů, které mohou vést k násilným činům. Termíny varovné signály, rizikové faktory a spouštěče jsou navzájem propojené, jak ilustruje obr. 7.

Obr. 7 v DP: Propojení termínů varovné signály, rizikové faktory a spouštěče.

Vhodným východiskem pro pochopení problematiky rizikových faktorů je Strukturované hodnocení rizika násilí u dospívajících – SAVRY (Borum, Bartel, & Forth, 2020). SAVRY je zkratka pro "Structured Assessment of Violence Risk in Youth" (Strukturované hodnocení rizika násilí u dospívajících). Jedná se o nástroj pro hodnocení rizika násilí u mládeže. SAVRY byl vyvinut pro posouzení rizika agresivního chování u dospívajících a mladistvých jednotlivců. Tento nástroj se zaměřuje na různé oblasti, včetně sociálních dovedností, rodinného prostředí, školního chování a psychopatologie.

SAVRY poskytuje strukturovaný rámec pro hodnocení různých faktorů, které mohou ovlivnit riziko násilí u mladistvých. Tento typ hodnocení může být užitečný pro odborníky v oblasti psychologie, práva a sociální práce, kteří se zabývají mládeží a rizikem antisociálního chování. V rámci kategorizace metod podle Testcentrum Hogrefe se jedná o metodu kategorie A (Hogrefe.cz, 2020).

SAVRY se skládá z 24 rizikových položek (historických, sociálních/kontextových a individuálních/klinických) vycházejících z dostupného výzkumu a odborné literatury

o vývoji adolescentů a o násilí a agresi u mládeže. Protokol zahrnuje též 6 položek protektivních faktorů. Každá riziková položka má třístupňovou strukturu hodnocení se specifickými pokyny pro hodnocení (nízká/střední/vysoká). Každý protektivní faktor má dvouúrovňovou strukturu hodnocení (přítomen/nepřítomen).

SAVRY je koncipován jako "pomůcka" či "průvodce" v profesionálním hodnocení rizik a plánování intervencí pro řízení rizik násilí u mladistvých. Konkrétně pomáhá hodnotit rizika u dospívajících ve věku 12 až 18 let. Ačkoliv může být administrován mladistvým i o něco mladším či starším, než je daný cílový věk, je pak nutný vyšší stupeň opatrnosti, protože položky SAVRY byly vybrány především na základě výzkumu na adolescentech ve věku 12 až 18 let (Hogrefe.cz, 2020).

Jelikož se jedná o psychodiagnostickou metodu, bude její popis omezen na nezbytné minimum, pro plné seznámení se s touto konkrétní metodou viz Borum, Bartel, & Forth, 2020. Pro účely této práce bude zmíněny jen některé faktory použitelné ve školách a školských zařízeních a problematika jejich rozdělení. Odborníky pak odkazujeme přímo na metodu SAVRY.

SAVRY je jedním z přístupů Structured Professional Judgements (SPJ), což je metodika, která se používá k posuzování rizika opakovaného nebo závažného násilí u jednotlivců. Tato metodika kombinuje odborné znalosti s konkrétními informacemi o jednotlivci, aby poskytla strukturované a systematické hodnocení jejich rizika pro budoucí agresi.

SPJ se obvykle skládá z několika kroků nebo domén, které odborníci používají k shromáždění relevantních informací a k posouzení různých aspektů rizika. Mezi tyto kroky může patřit zhodnocení historie agresivního chování, sociálních faktorů, jako je životní situace a vztahy, psychologických charakteristik jednotlivce, jako je impulzivita nebo zvládání emocí, a dalších relevantních faktorů.

Cílem SPJ je poskytnout strukturovaný a objektivní způsob posuzování rizika agresivního chování, což může pomoci odborníkům v kriminalistice, psychologii, sociální práci a dalších oblastech při rozhodování o intervencích a prevenci agresivního chování u jednotlivců.

SAVRY dělí rizikové faktory mj. na rizikové faktory v minulosti jedince, sociální / kontextové rizikové faktory a individuální / klinické rizikové faktory.

Pro účely tohoto zkoumání byly vybrány následující faktory, kterým je nutné

věnovat pozornost a zároveň jejich znalost je, či by měla být, v kompetenci pedagogů a dalších odpovědných pracovníků ve školství.

Rizikové faktory v minulosti: násilí v minulosti, problémové nenásilní chování v minulosti, sebepoškození či pokus o sebevraždu v minulosti, vystavení násilí v domácím prostředí a slabý školní výkon.

Sociální / kontextové rizikové faktory: delikvence vrstevníků, odmítání vrstevníků, problémy se zvládáním zátěžových situací, nedůsledná výchova, nedostatek osobní/sociální podpory, patologické jevy v komunitě.

Individuální / klinické rizikové faktory: disociální postoje, riskování/impulzivita, zneužívání návykových látek, problémy se zvládáním vzteku, nedostatek empatie/necitlivost, porucha pozornosti /hyperaktivita, snížená spolupráce, malý zájem/ angažovanost ve škole.

Sinai (Sinai, 2016) uvádí následující spouštěče: počínající psychóza; prožívaná viktimizace nebo nespravedlnosti od druhých; prožívaná nespravedlnost z nedostatečného ocenění; pocit vyloučení (marginalizace); být terčem šikany; selhání či neschopnost ve škole; narušení či rozvrat v rodinných a přátelských vazbách; nedořešené či hrozící přestupkové či trestné řízení; finanční problémy; nepřátelství vůči konkrétní osobě či instituci.

Z analýzy 37 incidentů střelby ve školách (Doss & Shepherd, 2015), vyplývají mj. tyto poznatky: 54 % útoků bylo vedeno na učitele, 44 % útoků cílilo na více než jednu osobu; 73 % útoků vykazovalo nepřátelství vůči cílené osobě; 41 % pachatelů mělo velmi dobrý školní prospěch (B+ a víc); 12 % nemělo blízké přátele; 34 % bylo charakterizováno jako samotáři; 63 % nikdy nemělo či jen velmi vzácně mělo problémy ve škole; 56 % nevykazovalo změny ve školním hodnocení a 73 % nevykazovalo změnu v okruhu přátel; 71 % mělo pocit, že jsou šikanováni či byly terčem útoku; 24 % mělo v historii alkohol nebo omamné a psychotropní látky; u 10 % selhala medikace; 59 % mělo zálibu v násilných filmech, knihách etc.; 37 % mělo zálibu v psaní násilných textů; 27 % mělo za sebou předchozí uvěznění; 83 % mělo problémy zvládat prohru a vyrovnat se ze ztrátou; 95 % rozvíjeli myšlenky na ublížení / útok předem; 93 % útok dopředu plánovalo; 61 % se chtělo pomstít; 54 % vykazovalo vícero motivů; pouze 17 % vyhrožovalo cíli před útokem; v 81 % jiní lidé věděli o chystaném útoku; 93 % bylo zapojeno v chování vyvolávající obavy a

44 % bylo k útoku povzbuzováno jinými.

I na základě těchto dat Doss & Shepherd, 2015 uvádějí následující seznam osobnostních rysů a chování, které je možno považovat za rizikové: „Leakage“, tedy únik informací o připravované akci; nízká frustrační tolerance; špatné vyrovnávací schopnosti; nízká odolnost; rozpad milostného mezilidského vztahu; „sběratel nespravedlností“; příznaky deprese; narcismus; odcizení; dehumanizace druhých; malá empatie; přebujelý smysl pro právo a spravedlnost; pocit nadřazenosti; zvýšená či patologická potřeba pozornosti; externalizování viny; maskované nízké sebevědomí; problém se zvládnutím vzteku; nedostatek důvěry; intolerance; neadekvátní humor; tendence manipulovat s druhými; uzavřené sociální skupiny; negativní vzory; názorově rigidní; změna v chování; neobvyklá záliba v násilí; chování jevící se jako vedoucí ke hrozbě.“

Ve studii FBI z roku 2018 (Silver, Simons, & Craun, 2018) se objevuje podobný výčet spouštěčů a rizikových faktorů (ve studii označované jako stresory, což je další termín, který velice úzce souvisí s pojmem spouštěč, což je vlastně specifický druh stresoru): problémy v oblasti duševního zdraví; finanční tlak; problémy v zaměstnání; konflikty s kolegy či kamarády; manželské problémy; abusus alkoholu a omamných a psychotropních látek; konflikty ve škole; fyzické zranění; konflikty s rodiči; konflikty s jinými členy rodiny; sexuální frustrace; kriminální problémy; osobní problémy; smrt blízké osoby.

Typologie J. Reid Meloye (J. Reid Meloy et al., 2011) vymezuje faktory, které svědčí o rostoucím nebo zrychlujícím se riziku cílené násilí. Byl vytvořen identifikací a kontemplaní vzorců dat a teoretické formulace napříč celým psaním a výzkumem cílených a zamýšlené násilí, diskuse s kolegy, kteří provádějí hodnocení hrozeb, a zkušenosti autorů s případovou prací za posledních několik desetiletí. Jedná se o racionální odvozenou typologii, kterou bude nutné empiricky otestovat. Navrhovaných osm varování chování hodnotitelů hrozeb je následující:

Chování varující před „nastoupením cesty“ - jakékoliv chování, které je součástí výzkumu, plánování, přípravy nebo provedení útoku (Calhoun & Weston, 2003; Fein & Vossekuil, 1998, 1999).

Chování varující před fixací – jakékoliv chování, které naznačuje stále patologičtější předcházení osobě nebo záležitosti (Mullen et al., 2009). Měří se podle: (a) stále se

zvyšující perseverance na osobu nebo příčinu; (b) stále víc hlasitého názoru; (c) stále negativnější charakterizace objektu fixace; (d) dopadu na rodinu nebo jiné známé objektu fixace, pokud jsou přítomní a vědomí; (e) hněvivé emocionální podtóny. Obvykle je doprovázeno společenským nebo pracovním zhoršením.

Chování varující před identifikací – jakékoliv chování, které naznačuje psychologickou touhu být "pseudo-komandem" (Dietz, 1986; Knoll, 2010), mít "válečnickou mentalitu" (Hempel et al., 1999), úzce se spojovat s zbraněmi nebo jinými vojenskými nebo policejními rekvizitami, identifikovat se s předchozími útočníky nebo vrahové, nebo se identifikovat jako agent prosazující konkrétní přesvědčení nebo systém víry.

Chování varující před novou agresí – čin násilí, který se zdá nepříbuzný s jakýmkoliv chováním varujícím před cestou ke zvolené oběti, který je spáchán poprvé. Takové chování může být využito k testování schopnosti subjektu skutečně provést násilný čin a může být měřítkem tendence k reagování, motivace jednat v prostředí nebo zkouškou chování. Když dojde k vraždě v rámci tohoto chování varování, může jít o "důkaz vraždy".

Chování varující před energetickým výbuchem – nárůst frekvence nebo rozmanitosti jakýchkoliv pozorovaných aktivit souvisejících s cílem, i když jsou samotné aktivity relativně nevinné, obvykle v dnech nebo týdnech před útokem (Odgers et al., 2009).

Chování varující před únikem – sdělení třetí straně záměru ublížit cíli útokem (Meloy & O'Toole, 2011).

Chování varující jako poslední možnost – důkaz násilné "akční imperativy" (Mohandie & Duffy, 1999), rostoucí zoufalství nebo stres skrze prohlášení slovem nebo skutkem, nutí jednotlivce do situace poslední možnosti. Neexistuje žádná jiná alternativa než násilí, a následky jsou ospravedlněny (de Becker, 1997). Subjekt se cítí uvězněný.

Chování varující před přímou komunikovanou hrozbou – komunikace přímé hrozby cíli nebo právním orgánům předem. Hrozba je písemné nebo ústní sdělení, které implicitně nebo explicitně vyjadřuje přání nebo záměr poškodit, zranit nebo zabít cíl nebo jednotlivce symbolicky nebo skutečně spojené s cílem. (J. Reid Meloy et al., 2011).

V rámci Asociace bezpečná škola z.s. se používá výčet zejména těchto příkladů

varovných signálů: zhoršení prospěchu; zvýšená absence/nemocnost; změna v oblékání a vizáži; zranění, jizvy, etc...; konzumace alkoholu a omamných a psychotropních látek; změna kamarádů; chování na sociálních sítích; změna zájmů.

Z výše uvedeného je zřejmé, že existuje ono propojení mezi pojmy varovný signál, rizikový faktor a spouštěč, navíc, že některé výše uváděné termíny jsou velice obecné, např. změna v chování či chování jeví se jako vedoucí ke hrozbě. Není tedy možné vytvořit ucelený a komplexní soupis varovných signálů. Navíc nejdůležitější je vnímat nejen samotný jev, ale jeho celkový situační kontext. Nejde jen o to, co kdo dělá či čím si prochází, ale o propojení konkrétní osoby a konkrétní situace.

Navíc je nutné přihlédnout k tomu, že se pohybujeme v oblasti školství, což je určitá limita jako pro výskyt daných výše uváděných fenoménů tak také pro jejich možnost být pedagogy a jinými pracovníky ve školství zaznamenána.

Pro účely této práce chápeme termín Varovný signál jako termín zastřešující jak varovné signály jako takové, tak rizikové faktory a spouštěče.

2 CÍLE DISERTAČNÍ PRÁCE

Cílem disertační práce je popsat současný stav problematiky varovných signálů a s nimi souvisejících fenoménů na základních a středních školách v České republice.

Dále:

- identifikovat specifické varovné signály,
- navrhnout postup jejich analýzy, vyhodnocení a následného jednání
- doporučit praktické postupy pro základní a střední školy v oblasti vnímání, interpretace a vyhodnocování varovných signálů.

3 METODY ZPRACOVÁNÍ

V rámci předkládaných analýz a výzkumů bylo použito několik metod:

- Analýza a komparace odborné literatury a zdrojů
- Dotazníková šetření
- Statistická analýza dat
- SWOT analýza
- Penetrační testy
- Analýza kasuistik
- Structured Professional Judgements

Předloženy byly výsledky hned několika výzkumu: Prevence agrese ve školách a školských zařízeních (Sladký, Brečka a kol, 2022b; n=569 škol), Výsledky výzkumu psychologických aspektů bezpečnosti škol a školských zařízení. (Brečka, Čírtková, et al., 2023; n=136 respondentů), Studie o připravenosti vybraných škol na mimořádnou událost „Amok – aktivní střelec“ (Brečka et al., 2022c; n=92 respondentů), Studie o problematice vnímání a interpretaci varovných signálů (Sucharová, Brečka et al., 2023; n=62 respondentů), Analýza vybraných incidentů ve školách a školských zařízeních (Brečka et al, 2023d; n=144 škol), a hlavně výzkum Prevence agrese ve školách a školských zařízeních z roku 2023, kde n=4085 respondentů, což z něj činí dosud největší výzkum této problematiky v historii České republiky.

4 VÝSLEDKY

Byl popsán současný stav problematiky varovných signálů a s nimi souvisejících fenoménů na základních a středních školách v České republice.

Z výše uvedených výzkumů plyne, že za varovné signály ve školním prostředí je možné považovat zejména 44 faktorů. Každý z nich je v disertační práci stručně popsán a okomentován.

- 1) zhoršení prospěchu či celkově slabý školní výkon a malý zájem/angažovanost ve škole
- 2) zvýšená absence/nemocnost;
- 3) změna v oblékání a vizáží;
- 4) zranění, jizvy, etc...;
- 5) konzumace alkoholu a omamných a psychotropních látek;
- 6) změna kamarádů;
- 7) chování na sociálních sítích (zveřejňování násilných či jinak problematických příspěvků)
- 8) změna zájmů,
- 9) násilí v minulosti,
- 10) problémové nenásilné chování v minulosti,
- 11) sebepoškození či pokus o sebevraždu v minulosti,
- 12) vystavení násilí v domácím prostředí;
- 13) delikvence vrstevníků,
- 14) problémy se zvládáním zátěžových situací, vzteku a nízká frustrační tolerance,
- 15) nedůsledná výchova,
- 16) nedostatek osobní/sociální podpory,
- 17) patologické jevy v komunitě,
- 18) disociální postoje,
- 19) riskování/impulzivita,
- 20) nedostatek empatie/necitlivost,
- 21) duševní porucha / porucha chování,
- 22) prožívaná viktimizace nebo nespravedlnosti od druhých;

- 23) prožívaná nespravedlnost z nedostatečného ocenění;
- 24) narušení či rozvrat v rodinných a přátelských vazbách;
- 25) nedořešené či hrozící přestupkové či trestné řízení;
- 26) finanční problémy;
- 27) nepřátelství vůči konkrétní osobě či instituci
- 28) “Leakage“, tedy únik informací o připravované akci;
- 29) rozpad milostného mezilidského vztahu;
- 30) přebujelý smysl pro právo a spravedlnost;
- 31) pocit nadřazenosti;
- 32) zvýšená či patologická potřeba pozornosti;
- 33) externalizování viny;
- 34) maskované nízké sebevědomí;
- 35) nedostatek důvěry;
- 36) intolerance;
- 37) neadekvátní humor;
- 38) tendence manipulovat s druhými;
- 39) uzavřené sociální skupiny;
- 40) negativní vzory;
- 41) názorově rigidní;
- 42) neobvyklá záliba v násilí
- 43) klima na pracovišti – míra přítomnosti patologických projevů mezi zaměstnanci školy
- 44) riziková věková skupina

Z výzkumů dále plyne mj:

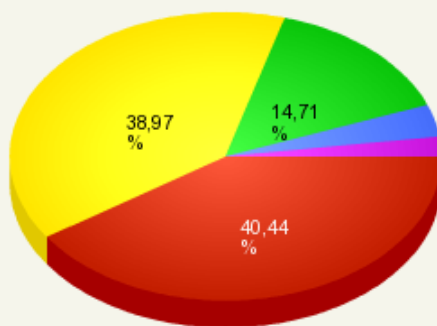
- nedostatečné znalost respondentů v problematice varovných signálů
- nejasná hranice mezi incidentem samotným a jeho varovným signálem
- důležitost vzdělávání v této problematice a vnímání této důležitosti
- existence souvislosti mezi odpověďmi zmiňující zkušenost s agresí na pracovišti ze strany kolegů/ nadřízených/ podřízených a odpověďmi potvrzující zkušenost s agresí ze strany žáka
- že neexistuje situace, která by byla významně více spojena s rizikem

napadení

- Odpověď na otázku týkající se pohlaví pachatele přesně koresponduje s výsledky jiných srovnatelných studií (Björkqvist, K., & Österman, K. (2018), Archer, J. (2004), Brečka et al, 2023d). Většina z těchto výzkumů ukazuje, že v případě fyzické agrese převažují muži
- Věková hranice u incidentů páchanými žáky. Co se týče věku, nejvíce napadení ze strany žáka připadá na věkovou hranici 11-15 let, což pozitivně koresponduje s obdobným výzkumem (Brečka et al, 2023d). Za pozornost však stojí i druhá nejpočetnější věková skupina, a to je 6-10 let. U první skupiny vyšší počet útoků jasně souvisí s pubescencí, je však otázkou, co stojí za větším množstvím útoků ze strany žáků mladšího a středního školního věku. Nabízí se otázka souvislosti agresivního chování jak s různými možnými duševními poruchami, tak také stylem výchovy či vlivu moderních technologií. Také je ve hře ještě omezená schopnost hranic chování a neschopnost odhadnout jeho konsekvence. Tato problematika si zaslouží další zkoumání a je nutné hledat odpověď na otázku, zda se hranice agresivního chování postupně snižuje, čemuž právě toto vysoké číslo agresivních fyzických útoků napovídá. Na posledním místě je věková skupina 16-19 let, zde by měly být již plně rozvinuty kognitivní funkce, a tedy by chování mělo podléhat více vědomé a racionální kontrole. To je vede sice k úbytku fyzických napadení jako takových, zvyšuje se zde však míra intenzity a efektivity provedení.

Grafické zpracování nejdůležitějších částí výzkumů:

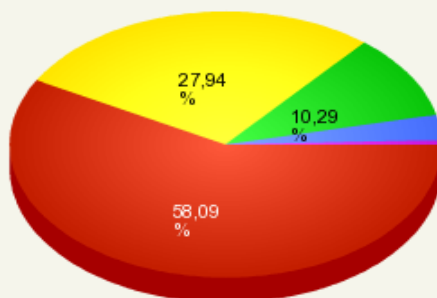
Setkal/a jste se při výkonu své profese s agresí ze strany žáka/ studenta?

- 1x za rok: 55 (40,44 %)
- nikdy: 53 (38,97 %)
- 1x za pololetí: 20 (14,71 %)
- 1x za měsíc: 5 (3,68 %)
- 1x týdně a častěji: 3 (2,21 %)

zdroj: <https://psychologicke-aspekty-bezpec.vyplnto.cz>

Setkal/a jste se při výkonu své profese s agresí ze strany kolegy / nadřízeného / podřízeného?

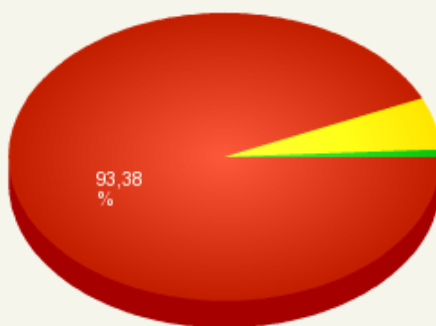

- nikdy: 79 (58,09 %)
- 1x za rok: 38 (27,94 %)
- 1x za pololetí: 14 (10,29 %)
- 1x za měsíc: 4 (2,94 %)
- 1x týdně a častěji: 1 (0,74 %)

zdroj: <https://psychologicke-aspekty-bezpec.vyplnto.cz>

	Succedent	Non Succedent	Součet
Antecedent	38	14	52
Non Antecedent	37	47	84
Součet	75	61	136

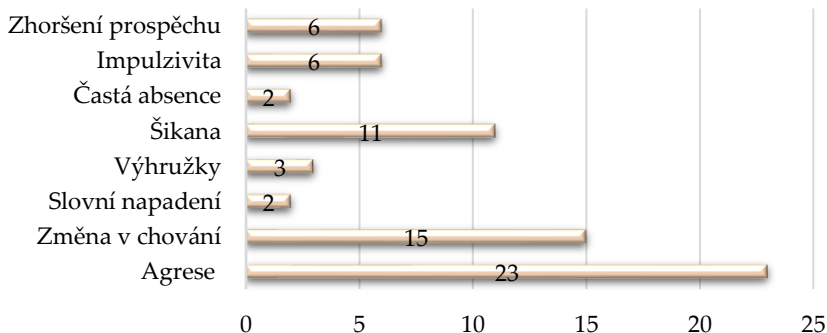
Vzdělání na téma bezpečnosti ve školách a školských zařízeních vnímáte jako:

- Potřebné: 127 (93,38 %)
- Nemám názor: 8 (5,88 %)
- Zbytečné: 1 (0,74 %)

zdroj: <https://psychologicke-aspekty-bezpec.vyplnto.cz>

Co byste považovali za varovný signál?

Obr. 28: Kazuistiky v okrese Liberec

Místo	Škola	Subjekt/Oběť	Pohlaví	Věk	Typ zbraně	Druh incidentu	Následky incidentu
Okres Liberec	ZŠ	žákyně	žena	14	/	záškoláctví	řešeno PČR
Okres Liberec	ZŠ	žákyně	žena	14	/	vyhrožování	řešeno PČR, vyřešeno
Okres Liberec	SŠ	žák	muž	15	/	šikana, kyberšikana	řešeno interně, vyřešeno
Okres Liberec	ZŠ spec.	žák*/žák	muži	14	/	fyzické napadení	střední zranění, řešeno soudně
Okres Liberec	ZŠ spec.	žák*	muž	16	/	agrese, vyhrožování, pohlavní styk s nezletilou	řešeno soudně
Okres Liberec	ZŠ spec.	žák*	muž	14	/	opakované těžké ublížení na zdraví, krádež, záškoláctví	řešeno soudně
Okres Liberec	ZŠ spec.	žák*	muž	15	/	problémové chování, poškozování školního majetku	řešeno interně, vyřešeno
Okres Liberec	ZŠ	žák*	muž	15	/	verbální a fyzická agrese	řešeno interně
Okres Liberec	ZŠ	žák	muž	15	/	verbální i fyzická agrese, záškoláctví, předávkování OPL	řešeno soudně

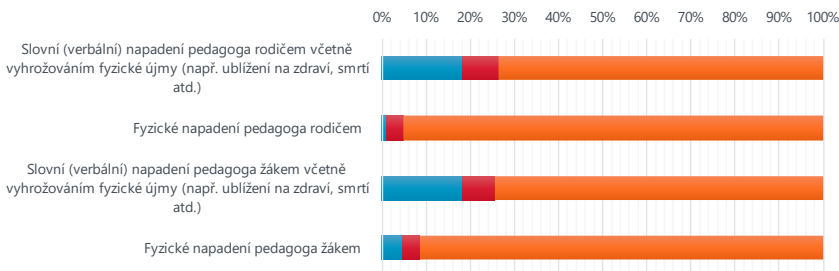
(U subjektů označených * byly zjištěny poruchy chování/LMP.)

Obr. 29: Medializované případy v ČR

Místo	Škola	Subjekt/Oběť	Pohlaví	Věk	Typ zbraně	Druh incidentu	Následky incidentu
Hradec Králové	ZŠ	učitel/žák	muži	13	/	škrcení	lehká zranění studenta
Ostrava	SŠ	učitel/žák	muži	22	/	verb. agrese, pohlavky	lehká zranění studenta
Hustopeče	SŠ	žák	muž	neuveďeno	pistole	držení plynové pistole	bez zranění
Praha - Michle	SŠ	žák/učitel	muž	19	mačeta	útok mačetou na pedagoga	úmrtí pedagoga
Praha	ZŠ/SŠ	žák*	muž	neuveďeno	nůž	držení chladné zbraně	bez zranění
Klatovy	ZŠ	učitel/žákyně	muž/žena	13	/	pohlavní znepuštění a ohrožování výchovy dítěte	psychické trauma dívky
Pardubice	SŠ	žák*/kolemjďoucí	muž	19	NVS	uložení NVS, útok sekerou na kolemjdoucího, požití jedu	vraždy, sebevraždy
Praha	VŠ	student*	muž	neuveďeno	NVS	ohlášení NVS - planý poplach	bez zranění
Jablonec n.Nisou	ZŠ	rodič/ředitelka	muž/žena	40	pistole	fyzická a verb. agrese, vyhrožování pistolí	lehká zranění ředitelky
Český Krumlov	SŠ	žák	muž	19	nůž	vydrání s použitím nože	bez zranění
Česká Třebová	ZŠ	žáci	muži	nezletilí	nůž	vračka	lehká zranění
Přerov	MŠ	policista	muž	neuveďeno	pistole	neúmyslně vystřelená rána při manipulaci se zbraní	bez zranění

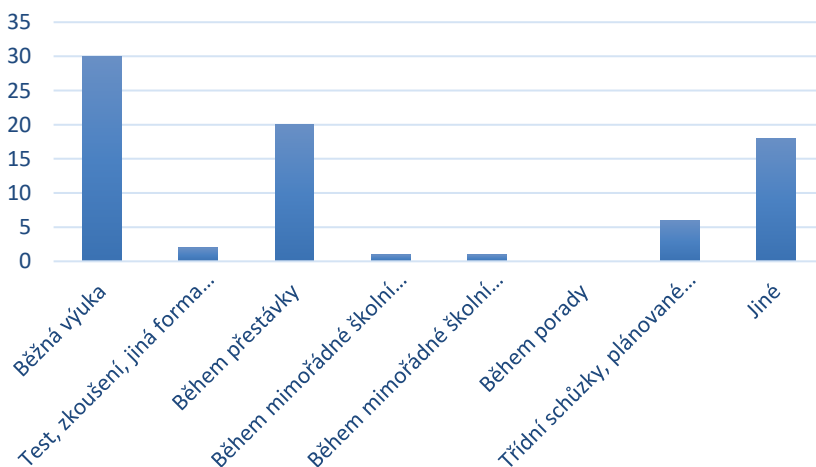
(U subjektů označených * byly zjištěny psychické problémy.)

Zaznamenali jste v posledních 3 letech následující události?

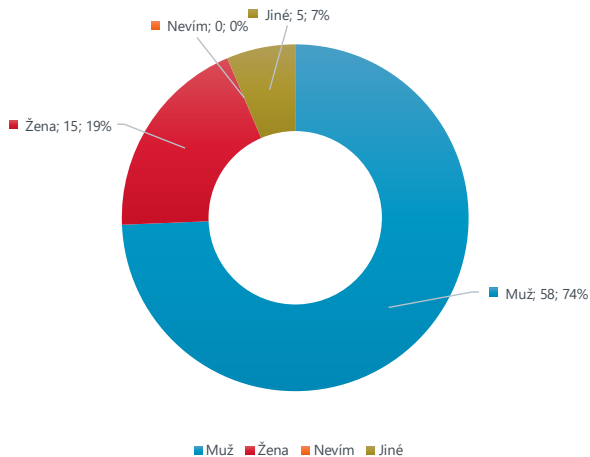
	Fyzické napadení pedagoga žákem	Slovní (verbální) napadení pedagoga žákem včetně vyhrožováním fyzické újmy (např. ublížení na zdraví, smrti atd.)	Fyzické napadení pedagoga rodičem	Slovní (verbální) napadení pedagoga rodičem včetně vyhrožováním fyzické újmy (např. ublížení na zdraví, smrti atd.)
Ano	179	745	45	743
Nevím	171	294	147	334
Ne	3735	3046	3893	3008

Pokud jste byl fyzicky napaden ve škole, jaký byl situační kontext?

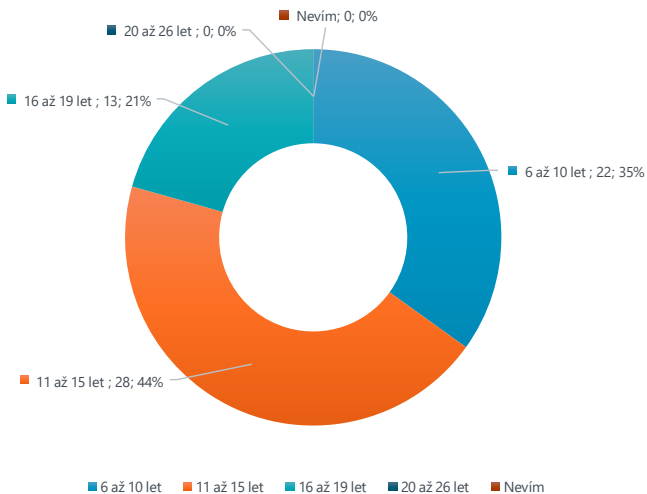

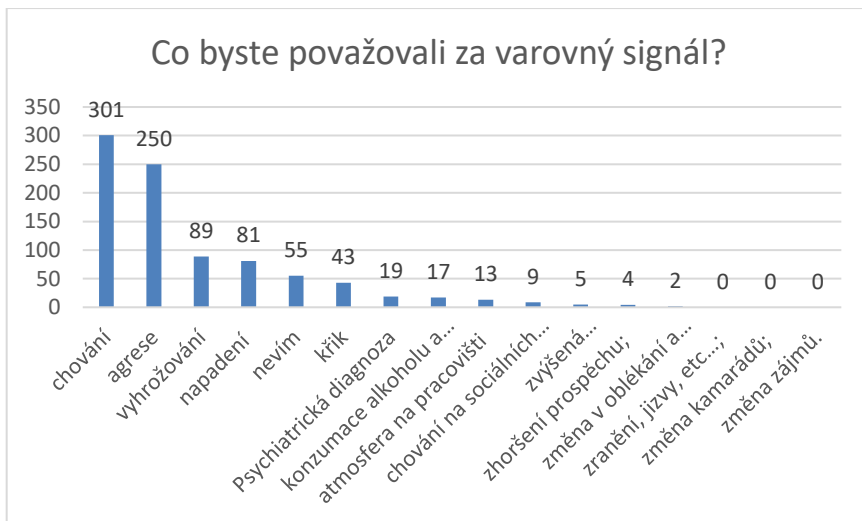
■ Pokud jste byl fyzicky napaden ve škole, jaký byl situační kontext?

Pokud jste byl fyzicky napaden ve škole, jakého pohlaví byl pachatel?

Pokud byl pachatelem žák (student), jaký byl jeho věk?

Dále byl navržen systém „Orientačního posouzení nebezpečnosti a rizika na základě varovných signálů“ na základě přístupu Structured Professional Judgements.

Dále byl navržen „Interní dokument školy pro postup v oblasti vnímání, vyhodnocení a interpretaci varovných signálů“ popisující postup v daných situacích.

Dále jsou doporučeny a popsány 4 kurzy v oblasti vzdělávání pedagogických a nepedagogických pracovníků – semináře „Základy bezpečné školy“, „Nácvik metodiky USB“, „Psychologická příprava na mimořádnou událost“ a „Psychologie a varovné signály pachatele“.

Práce mj. upozorňuje i na problematiku informovanosti školy o možných psychických problémech žáka. V současné právní úpravě škola nemá nárok na informace o duševním stavu žáků, pokud jí je žák či jeho zákonný zástupce neposkytne, viz. z. č. 372/2011 Sb. Zákon o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách), §65 odst.2. Toto se jeví jako velmi problematické a bylo by vhodné, aby odpovědné úřady a instituce zvážili změnu této zákonné úpravy tak, aby škola měla k těmto informacím přístup.

5 ZÁVĚR

Disertační práce přinesla teoretický popis a vysvětlení varovných signálů ve školním prostředí ve světle současného stavu poznání, stejně tak dalších relevantních faktorů, které s tématem souvisí, jako je normalita, agrese a agresivita, problematika motivace a emocí a s nimi související kriminologické teorie a teorie motivace páčání trestné činnosti. Důraz byl kladen na vysvětlení problematiky procesu vnímání, interpretace a vyhodnocování varovných signálů. Byla reflektována i problematika nejen varovných signálů, ale i spouštěčů a rizikových faktorů. Práce se také věnovala problematice komunikace tématu bezpečnosti a komunikace s žáky v rámci mimořádných událostí a také otázkám vhodného chování při útoku tzv. aktivního střelce, kde byla uvedena mj. i analýza komparace přístupů USB a ALICE (Brečka, et al., 2022b).

V praktické části práce přinesla výčet nejznámějších incidentů na českých školách. Předloženy byly výsledky hned několika výzkumů: Prevence agrese ve školách a školských zařízeních (Sladký, Brečka a kol, 2022b; n=569 škol), Výsledky výzkumu psychologických aspektů bezpečnosti škol a školských zařízení. (Brečka, Čírtková, et al., 2023; n=136 respondentů), Studie o připravenosti vybraných škol na mimořádnou událost „Amok – aktivní střelec“ (Brečka et al., 2022c; n=92 respondentů), Studie o problematice vnímání a interpretaci varovných signálů (Sucharová, Brečka et al., 2023; n=62 respondentů), Analýza vybraných incidentů ve školách a školských zařízeních (Brečka et al, 2023d; n=144 škol), a hlavně výzkum Prevence agrese ve školách a školských zařízeních z roku 2023, kde n=4085 respondentů, což z něj činí dosud největší výzkum této problematiky v historii České republiky.

Cílem disertační práce bylo popsat současný stav problematiky varovných signálů a s nimi souvisejících fenoménů na základních a středních školách v České republice. Dále identifikovat specifické varovné signály, navrhnout postup jejich analýzy, vyhodnocení a následného jednání a doporučit praktické postupy pro základní a střední školy v oblasti vnímání, interpretace a vyhodnocování varovných signálů.

Bylo identifikováno 44 varovných signálů, přičemž každý z nich byl alespoň rámcově okomentován a byly naznačeny možné příčiny a také strategie pro prevenci

a řešení. Byl také navržen nástroj Orientačního posouzení nebezpečnosti a rizika na základě varovných signálů, který ideově vychází ze SAVRY, avšak reflektuje specifika školního prostředí a jeho limity, jakož i limity pedagogů a dalších zaměstnanců.

Bylo navrženo a doporučeno několik seminářů pro vzdělávání pedagogických i nepedagogických pracovníků ve školství, které pomohou předcházet či alespoň minimalizovat různé druhy incidentů na základních a středních školách a zvýší tak úroveň bezpečnosti na školách.

Seznam v tezích použité literatury

- 1) American Psychiatric Association. (2013). Diagnostic and statistical manual of mental disorders (5th ed.). Washington, DC: American Psychiatric Publishing
- 2) Archer, J. (2004). Sex differences in aggression in real-world settings: A meta-analytic review. *Review of general Psychology*, 8(4), 291-322.
- 3) Björkqvist, K., & Österman, K. (2018). Sex differences in aggression. *The Routledge international handbook of human aggression*, 19-30.
- 4) Borum, R., Bartel, P., & Forth, A. (2020). SAVRY: Strukturované hodnocení rizika násilí u dospívajících (1. české vydání). Praha: Hogrefe – Testcentrum. (Autorka české verze: Skřivánková, P.)
- 5) Böhm P., Brečka T.A.: Diferenciální vnímání profese studenty VŠ; sborník AWHP 2013, Fakulta biomedicínského inženýrství ČVUT v Praze; PhDr., Mgr. Rebeka Ralbovská, Ph.D. (ed.), str.39-44, ISBN 978-80-86571-18-8.
- 6) Brečka T.A.: Psychologie katastrof: vybrané kapitoly, 1. vyd. Praha: Triton 2009. 119 s. ISBN 978-80-7387-330-1.
- 7) Brečka T.A., Stárka D., Sladká J. Vhodné chování při útoku aktivního střelce –komparace USB a ALICE. In: *Aspekty práce pomáhajících profesí 2022b*. Recenzovaný sborník příspěvků ze studentské vědecké konference AWHP 2022. Praha: Czech Technical University in Prague, 2022. p. 284-297. ISBN 978-80-01-06982-0. DOI: 10.14311/BK.9788001069820
- 8) Brečka T.A., Stárka D., Sladký L. Připravenost vybraných škol na mimořádnou událost, „amok – aktivní střelec“ In: *Aspekty práce pomáhajících profesí 2022c*. Recenzovaný sborník příspěvků ze studentské vědecké konference AWHP 2022. Praha: Czech Technical University in Prague, 2022. p. 85-113. ISBN 978-80-01-06982-0. DOI: 10.14311/BK.9788001069820.
- 9) Brečka, T. A., Čírtková, L., & Sladký, L. (2023). Výsledky výzkumu psychologických aspektů bezpečnosti škol a školských zařízení. In K. Víchová (Ed.), *CrisCon 2023 – Krizové řízení a řešení krizových situací [Sborník příspěvků z konference]* (str. 7-20). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. s 7-20. ISBN 978-80-7678-197-9.

- 10) Brečka, T. A., Pelc, O., & Sladký, L. (2023d). Analýza vybraných incidentů ve školách a školských zařízeních [Analysis of selected incidents in schools and school facilities]. In D. R. Ralbovská & J. Halaška (Eds.), *Aspekty práce pomáhajících profesí 2023* [Recenzovaný sborník ze studentské vědecké konference] (str. 46-55). České vysoké učení technické v Praze. DOI: <https://doi.org/10.14311/BK.9788001071656>
- 11) Brečka, T.; Vanišová, M.; Rajnáková, B.; Kaliňák, V.; Jurínyi, L.; Halcin, J.: Bezpečnost škol na Slovensku s přihlédnutím k varovným signálům, *Právo a bezpečnost*. 2024, 2024(1), 20-26. ISSN 2336-5323.
- 12) Calhoun, T., & Weston, S. (2003). *Contemporary threat management*. San Diego: Specialized Training Services
- 13) Čírtková L.: *Policejní psychologie*, nakl. Portál, Praha 2000, ISBN 80-7178-475-3.
- 14) Čírtková, Ludmila. *Viktimologie pro forenzní praxi*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2014. 158 s. ISBN 978-80-262-0582-1.
- 15) de Becker, G. (1997). *The gift of fear*. Boston: Little, Brown
- 16) Dietz, P. E. (1986). Mass, serial, and sensational homicides. *Bulletin of the New York Academy of Medicine*, 62, 477–491.
- 17) Doss, K., & Shepherd, C. (2015). *Active Shooter: Preparing for and Responding to a Growing Threat* (1st ed.). Butterworth-Heinemann. ISBN: 978-0128027844
- 18) Dwyer, K. D. Oster, C. Warger (1998). *Early Warning, Timely Response: A Guide to Safe Schools*. American Institutes for Research. <https://www.ncjrs.gov/pdffiles1/172854.pdf>
- 19) Fein, R., & Vossekuil, B. (1999). Assassination in the United States: An operational study of recent assassins, attackers, and near-lethal approachers. *Journal of Forensic Sciences*, 44, 321–333.
- 20) Freud, Anna. *Já a obranné mechanismy*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2006. 119 s. Spektrum. ISBN 80-7367-084-4.
- 21) Hempel, A., Meloy, J. R., & Richards, T. (1999). Offender and offense characteristics of a nonrandom sample of mass murderers. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 27, 213–225.

- 22) Hogrefe.cz. (2020). Strukturované hodnocení rizika násilí u dospívajících. [online] Available at: <https://hogrefe.cz/savry> [Accessed 30 Jan. 2024].
- 23) J. Reid Meloy, Hoffmann, J., Guldemann, A., & James, D. (2011). The Role of Warning Behaviors in Threat Assessment: An Exploration and Suggested Typology. *Behavioral Sciences & the Law*, 30(3), 256–279. <https://doi.org/10.1002/bsl.999>
- 24) Knoll, J. (2010). The “pseudocommando” mass murderer: Part I, the psychology of revenge and obliteration. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 38, 87–94.
- 25) Kristeva, J. (1982) *Powers of Horror: An Essay on Abjection*. New York: Columbia University Press
- 26) Meloy, J. R., & O’Toole, M. E. (2011). The concept of leakage in threat assessment. *Behavioral Sciences & the Law*. DOI: 10.1002/bsl.986
- 27) Mohandie, K., & Duffy, J. (1999). First responder and negotiation guidelines with the paranoid schizophrenic subject. *FBI Law Enforcement Bulletin*, December, 8–16
- 28) Mullen, P., James, D., Meloy, J. R., Pathé, M., Farnham, F., Preston, L., Darnley, B., & Berman, J. (2009). The fixated and the pursuit of public figures. *Journal of Forensic Psychiatry and Psychology*, 20, 33–47.
- 29) Odgers, C. L., Mulvey E. P., Skeem, J. L., Gardner, W., Lidz, C. W., & Schubert, C. (2009). Capturing the ebb and flow of psychiatric symptoms with dynamical systems models. *The American Journal of Psychiatry*, 166, 575–582.
- 30) Sinai, J. (2016). *Active Shooter: A Handbook on Prevention* (2nd ed.). ASIS International. ISBN: 978-1-934904-78-7.
- 31) Silver, J., Simons, A., & Craun, S. (2018). A study of the pre-attack behaviors of active shooters in the United States between 2000 and 2013.
- 32) Sladký, L., T. Brečka a kol. *Prevence agrese ve školách a školských zařízeních*. Karlovy Vary: Asociace bezpečná škola, z.s., 2022b. ISBN 978-80-908515-0-4.
- 33) Sucharová, V., Brečka, T. A., & Sladký, L. (2023). *Varovné signály ve školním prostředí – Problematika jejich zaznamenávání a vyhodnocování*

[Warning signals in the school environment – The issue of their recording and evaluation]. In D. R. Ralbovská & J. Halaška (Eds.), *Aspekty práce pomáhajících profesí 2023* [Recenzovaný sborník ze studentské vědecké konference] (str. 202-231). České vysoké učení technické v Praze. DOI: <https://doi.org/10.14311/BK.9788001071656>

- 34) World Health Organization. (2016). *International Statistical Classification of Diseases and Related Health Problems* (10th ed.). Geneva: World Health Organization.
- 35) Zákon č. 372/2011 Sb., o zdravotních službách a podmínkách jejich poskytování (zákon o zdravotních službách). In: *Zákony pro lidi.cz* [online]. © AION CS 2010–2024 [cit. 15. 3. 2024]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2011-372>
- 36) Zinker, Joseph, 2004. *Tvůrčí proces v Gestalt terapii*. Brno: ERA. 235 s. ISBN 80-86517-93-4.
- 37) Žižek, S. (2015). Abjection, disavowal and the masquerade of power. *Journal of the Centre of Freudian Analysis and Research*, 26.

Seznam prací disertanta vztahujících se k disertaci

- Brečka, T.; Vanišová, M.; Rajnáková, B.; Kaliňák, V.; Jurínyi, L.; Halcin, J.: Bezpečnost škol na Slovensku s přihlédnutím k varovným signálům, Právo a bezpečnost. 2024, 2024(1), 20-26. ISSN 2336-5323.
- Brečka, T. A., Čírtková, L., & Sladký, L. (2023). Výsledky výzkumu psychologických aspektů bezpečnosti škol a školských zařízení. In K. Víchová (Ed.), CrisCon 2023 – Krizové řízení a řešení krizových situací [Sborník příspěvků z konference] (str. 7-20). Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně. s 7-20. ISBN 978-80-7678-197-9.
- Brečka, T. A., Pelc, O., & Sladký, L. (2023). Analýza vybraných incidentů ve školách a školských zařízeních [Analysis of selected incidents in schools and school facilities]. In D. R. Ralbovská & J. Halaška (Eds.), Aspekty práce pomáhajících profesí 2023 [Recenzovaný sborník ze studentské vědecké konference] (str. 46-55). České vysoké učení technické v Praze. DOI: <https://doi.org/10.14311/BK.9788001071656>
- Sucharová, V., Brečka, T. A., & Sladký, L. (2023). Varovné signály ve školním prostředí – Problematika jejich zaznamenávání a vyhodnocování [Warning signals in the school environment – The issue of their recording and evaluation]. In D. R. Ralbovská & J. Halaška (Eds.), Aspekty práce pomáhajících profesí 2023 [Recenzovaný sborník ze studentské vědecké konference] (str. 202-231). České vysoké učení technické v Praze. DOI: <https://doi.org/10.14311/BK.9788001071656>
- Brečka T.A., Stárka D., Sladký L. Připravenost vybraných škol na mimořádnou událost, „amok – aktivní střelec“ In: Aspekty práce pomáhajících profesí 2022. Recenzovaný sborník příspěvků ze studentské vědecké konference AWHP 2022. Praha: Czech Technical University in Prague, 2022. p. 85-113. ISBN 978-80-01-06982-0. DOI: 10.14311/BK.9788001069820.
- Brečka T.A., Stárka D., Sladká J. Vhodné chování při útoku aktivního střelce –komparace USB a ALICE. In: Aspekty práce pomáhajících profesí 2022. Recenzovaný sborník příspěvků ze studentské vědecké konference AWHP 2022. Praha: Czech Technical University in Prague, 2022. p. 284-297. ISBN 978-80-01-06982-0. DOI: 10.14311/BK.9788001069820
- Doubravová, K.; Brečka, T.; Sladký, L.: *Školy pro sluchově postižené a jejich připravenost na mimořádné události* In: Aspekty práce pomáhajících profesí 2021. Recenzovaný sborník příspěvků ze studentské vědecké konference AWHP 2021.. Praha: Czech Technical University in Prague, 2021. p. 274-289. ISBN 978-80-01-06852-6.
- Šeredová, K.; Brečka, T.; Sladký, L. *Psychologické aspekty zásahu ZZS v rámci situace tzv. Aktivního střelce ve školách a školských zařízeních* In: Aspekty práce pomáhajících profesí 2021. Recenzovaný sborník příspěvků ze studentské vědecké konference AWHP 2021. Praha: Czech Technical University in Prague, 2021. p. 299-309. ISBN 978-80-01-06852-6.
- Doubravová, K.; Brečka, T.; Sladký, L. *Připravenost žáků a pedagogů škol pro sluchově postižené na mimořádné události* In: Aspekty práce pomáhajících profesí 2021. Recenzovaný sborník příspěvků ze studentské

vědecké konference AWHP 2021.. Praha: Czech Technical University in Prague, 2021. p. 342-358. ISBN 978-80-01-06852-6.

- SLADKÝ, L. and T. BREČKA. Prevence agrese ve školách a školských zařízeních. Karlovy Vary: Asociace bezpečná škola, z.s., 2022. ISBN 978-80-908515-0-4.
- SLADKÝ, L., T. BREČKA, and J. SLADKÁ. Manuál bezpečné školy. Karlovy Vary: Asociace bezpečná škola, z.s., 2022. ISBN 978-80-908515-1-1.

SUMMARY

In the school environment, it is crucial not only to provide education but also to care for the overall development of students and maintain a safe and supportive atmosphere. One of the key factors in achieving these goals is the ability to recognize and respond to warning signs that may indicate potential problems in the school environment. These signs can be diverse, encompassing both behavioral indicators and changes in emotional states or relationships among students. Understanding and appropriately responding to these warning signs can play a crucial role in preventing and intervening in problematic situations, such as bullying, violence, substance abuse, mental health issues, and events like an active shooter attack.

The thesis provides a theoretical description and explanation of warning signs in the school environment in light of the current state of knowledge, as well as other relevant factors related to the topic, such as normalcy, aggression, and aggressiveness, issues of motivation and emotions, and related criminological theories and theories of criminal motivation. Emphasis is placed on explaining the process of perception, interpretation, and evaluation of warning signs. Consideration was given not only to warning signs, but also to triggers and risk factors. The work also addresses the issue of communicating the topic of safety and communication with students in the event of emergencies, as well as questions regarding appropriate behavior during an attack by a so-called active shooter, where, among other things, an analysis of the comparison of USB and ALICE approaches was provided (Brečka, et al., 2022b).

The practical part of the work offers a list of the most well-known incidents in Czech schools. It also presents the results of several research studies: Prevention of Aggression in Schools and School Facilities (Sladký, Brečka et al., 2022b; n=569 schools), Results of Research on the Psychological Aspects of School Safety (Brečka, Čírtková et al., 2023; n=136 respondents), Study on the Preparedness of Selected Schools for an Extraordinary Event “Amok - Active Shooter” (Brečka et al., 2022c; n=92 respondents), Study on the Issue of Perception and Interpretation of Warning Signs (Sucharová, Brečka et al., 2023; n=62 respondents), Analysis of Selected Incidents in Schools and School Facilities (Brečka et al., 2023d; n=144

schools), and above all the research on Prevention of Aggression in Schools and School Facilities from 2023, with n=4085 respondents, making it the largest research on this issue in the history of the Czech Republic.

The aim of the work is to describe the current state of the issue of warning signs and the related phenomena in elementary and secondary schools in the Czech Republic. Furthermore, to identify specific warning signs, propose a procedure for their analysis, evaluation, and subsequent action, and recommend practical procedures for elementary and secondary schools in the area of perception, interpretation, and evaluation of warning signs.

Forty-four warning signs are identified, each of them being at least briefly commented on, and possible causes and strategies for prevention and resolution are indicated. A tool for the Orientation Assessment of Danger and Risk based on warning signs is also proposed, which is ideologically based on SAVRY but reflects the specifics of the school environment and its limits, as well as the limits of teachers and other staff.

Several seminars for the education of pedagogical and non-pedagogical staff in education are proposed and recommended, which will help to prevent or at least minimize various types of incidents in elementary and secondary schools, thereby increasing the level of safety in schools.